

8.

Hoj, byla noc! zelené světlo luny
Padalo promykem v zlaté hvězdiček struny,
A tichou hudbu tu zpívaje vítr vál.
I stál jsem zšílenec na osamělé hoře,
Podemnou rovina, zelené jako moře,
A já jsem samotěn nad tímto mořem stál.

I bil jsem v horu tu, i znělo mé volání:
„Hoj, otče, otče můj! neslyšíš matky lkání?“
„Hoj, já jsem zšílenec, proč vchod se neotvírá?“
I bil jsem v horu též. Půlnoční přešel čas.
Ta hora? – Blaník je – a nad ní pláče hlas:
„Můj otec neslyší – a matka mi umírá!“

Autorem básně, která pochází z první poloviny 19. století, je Karel Hynek Mácha, jeden z nejvýznamnějších českých básníků. Báseň má vlastenecké motivy, společně s výraznými rysy subjektivního romantismu, pro který je K. H. Mácha velmi známý. Tato elegicky laděná skladba je členěna do dvou strof o šesti verších. Mezi další básně K. H. Máchy s podobným námětem patří například V chrámě či Umírající.

První tři verše jsou poměrně optimistického rázu, obzvláště verš první. Zvolání hoj se většinou užívá v radostném, až oslavném kontextu, užití vykřičníku a „zelené světlo luny“ též působí optimisticky. Zelená barva je spojována s bujením přírody a její silou, s nadějí, klidem a životem jako takovým. Zvolání hoj se v textu objevuje třikrát. Číslo tři mívá v literatuře symbolickou funkci, nebo určitý magický význam. Jestli je tomu tak i v této básni, je těžké určit.

V těchto verších zjistíme, že se příběh odehrává v noci, konkrétně za světla měsíce, tudíž by mohla být jasná obloha.

V následujících třech verších se otevírá prostor, také se tu poprvé plně projeví lyrický subjekt, který je psán v první osobě singuláru. Ten stojí sám na vrcholku hory, pod kterou se rozpínají rovinné pláně zelené barvy. Subjekt tyto pláně přirovnává k moři, kontrastující s horou, na které se subjekt nachází. Moře je rozlehlé, ploché, nemá konce, a především do něj není vidět – je zdrojem nervozity a nejistoty, kterou je lyrický subjekt sužován. Atmosféra celé básně se začíná měnit, nejdříve měla optimistický ráz, mohla připomínat začátek oslavné písně, nyní je však zdůrazněn pocit samoty a nejistoty.

Motiv muže stojícího na vrcholku hory je silně romantický, ostatně jedna z neznámějších maleb romantismu, *Poutník nad mořem mlhy* (1818) od Caspara Davida Friedricha, s takovým motivem pracuje. Podobný motiv se v autorově tvorbě objevuje víckrát, hlavně motiv poutníka, který je též silně romantický, například v díle *Pouť krkonošská*, či postava Hynka v díle *Máj*.

V prvním verši druhé strofy subjekt volá a buší do hory, na které se nachází. V dalších dvou verších následuje graficky značená přímá řeč, díky které je čtenář vtažen do děje básně, jelikož přímá řeč je zakotvena v přítomném okamžiku děje. Co bylo řečeno přímou řečí, bylo řečeno právě teď a tady. Pomocí přímé řeči také lépe chápeme citové prožívání lyrického subjektu a více s ním soucítíme, jelikož přímá řeč přibližuje čtenáře k subjektu i k časoprostoru básně. Užitím přímé řeči se lyrický subjekt k něčemu vztahuje, v tomto případě k „otci“. Subjekt volá na otce, dožaduje se jeho reakce na lkání matky. Chce, aby něco udělal – otevřel vchod hory. Ve třetím verši druhé strofy se subjekt opět označuje za zšilence a ptá se, proč se vchod do hory neotvírá. Čtvrtý a pátý verš druhé strofy nám opět přiblíží představu o čase a prostoru básně – je po půlnoci a subjekt se nachází na reálném místě – na hoře Blaník.

K hoře Blaník se váže svatováclavská legenda, na kterou báseň odkazuje. Dle Starých pověstí českých legenda praví, že až bude české zemi nejhůř, suchý dub na Blaníku se zazelená a z hory vyrazí čeští rytíři v čele se svatým Václavem. Znalost této legendy a dobového kontextu, ve kterém byla báseň napsána, nám otevírá mnohem více možností interpretace různých prvků v básni – zelená barva na začátku může odkazovat na zelený dub ze svatováclavské legendy, může symbolizovat naději a záchranu naší vlasti. Subjekt pravděpodobně buší do hory, aby z ní vyjeli rytíři a pomohli českým zemím. Subjekt se totiž domnívá, že teď jsou na tom české země nejhůř a je na čase jim pomoci.

Otec, ke kterému subjekt promlouvá, může symbolizovat mocnost, která má možnost něco ovlivnit – zachránit bolestně nařikající matku, která v posledním verši umírá. Ta by mohla symbolizovat českou vlast. Možností, co vše může symbolizovat „otec“ je více. Mohl by to být též svatý Václav, který je s Blaníkem spjat a kde se děj básně odehrává. Lyrický subjekt můžeme považovat za syna, který by mohl symbolizovat český lid, pro který už začíná být šílené v dané době žít. Proto se možná lyrický subjekt označuje za zšílence.

V první polovině devatenáctého století v českých zemích probíhalo tzv. Národní obrození – snaha vzkřísit českou kulturu, touha po vyrovnání českého umění se světovým, později i ambice osamostatnit české země. To může vysvětlovat vlastenecké rysy v této, a v dalších básních K. H. Máchy.

To je ovšem jen jeden z více možných výkladových klíčů.

Poslední verš je opět přímá řeč, ze které se dozvídáme, že otec nic neudělal, matka tudíž umírá. Tento tragický konec (a v podstatě celá druhá strofa) je plný beznaděje a zklamání, ukončení básně tak stojí v kontrastu k optimistickému začátku. Kontrastuje spolu i otec a matka, co se týče feminity a maskulinity. Již zmíněný kontrast mezi horou a mořem najdeme ve čtvrtém a pátém verši první strofy.

Kontrast je obecně častým jevem v autorově tvorbě, dále samozřejmě beznaděj, zklamání, melancholie a rysy nihilismu, což byly jedny z hlavních důvodů, proč byl K. H. Mácha velkým množstvím soudobých vlasteneckých autorů odmítán, jako například Josefem Kajetánem Tylem v díle Rozervanec. Národní obrození potřebovalo optimismus, naději a víru, což tvorba K. H. Máchy bohužel z velké části nenabízela.

Mezi výjimky této autorovy stylizace patří například báseň Baláda.

Prostředí v básni je konstantní a reálné, děj se odehrává na jednom místě, během jedné noci. Jako kompoziční postup z hlediska vývoje děje můžeme zvážit gradaci – stupňování napětí a následné vyvrcholení děje, v této básni tragickým ukončením, smrtí matky, pravděpodobně symbolizující českou vlast.

Jedním z prvků, často se objevujících napříč básní, je prvek zvukový. V básni se nachází šest zvukových prvků, které jsou v textu žlutě zvýrazněny. Všechny verše s přímou řečí by se též mohly považovat za zvukové prvky, jelikož je lyrický subjekt nahlas vykřikuje. Práce se zvukem a zvukovými prvky je pro autorovu tvorbu také poměrně typická.

Báseň Hoj, byla noc! má již zmiňované rysy subjektivního romantismu, které můžeme najít v silných emotivních prožitcích lyrického subjektu, pocitu osamění, beznaděje a zoufalosti. Pro tyto rysy má báseň také jistý elegický nádech.

- napsáno určitě s vervou, ale ne podle osnovy, jak jsme si ji stanovili – subjekt, prostor, čas, takže prosím znovu